

Szöllősi Tamás

Erdélyi gazdasági víziók – Székelyföld

Visions of Transylvanian Economy – Szeklerland

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány az erdélyi, ezen belül a székelyföldi gazdaság helyzetét térképezi fel, elemezve a cégek sűrűségét, ipari aktivitásokat, valamint a külföldi tőkeállományt, majd különböző víziókat vázol fel. Székelyföld jelenlegi gazdasági szerkezete és fejlettségi szintje történelmileg hosszú idő folyamán alakult ki, mely az elmúlt évtizedben jól megkülönböztethető változásokon ment keresztül. A változásokat többnyire a piaci viszonyokra áttérni igyekvő gazdaság válságfolyamatainak köszönheti, ami az országosnál is nehezebb helyzetbe hozta a Székelyföld lakosságát. Székelyföld számára a dél-tiroli gazdasági modell példaként állhat: fejlesztették az infrastruktúrát, jól kidolgozott stratégiával, a közösség bevonásával ma Európa egyik leggazdagabb vidéke lett. Ahhoz, hogy Székelyföld követhesse Dél-Tirol példáját, fontos előfeltétele lenne a nemzeti régióknak történő elismertetése, amelyben nagy szerepet játszik az európai polgári kezdeményezés.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: O18, O20, O40

Kulcsszavak: Erdély, Székelyföld, gazdasági fejlődés, infrastruktúra, víziók

SUMMARY

The study maps the current economic situation in Transylvania, and more specifically Szeklerland, analysing the density of companies, industrial activities, and foreign capital stocks, and outlines different visions. The current economic structure and level of development in Szeklerland has evolved over a long period of time, and has undergone clearly distinguishable changes over the past decade. These are mostly due to the crisis processes of the economy trying to switch to market conditions, which have brought the population of Szeklerland in a more difficult situation than the other regions of Romania. For Szeklerland, the economic model of South Tyrol can serve as an example, where a high-standard infrastructure has been developed, and an elaborate

---

SZÖLLŐSI TAMÁS PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálat Egyetem – Sapientia EMTE (office.szollosit@gmail.com).

strategy was implemented with the involvement of the community. Consequently, today it has become one of the richest regions in Europe. Szeklerland can only follow in the footsteps of South Tyrol if the EU recognises its status as a national region. The European Citizens' Initiative plays a major role the process of recognition.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: O18, O20, O40

Keywords: Transylvania, Szeklerland, economic development, infrastructure visions

BEVEZETŐ

Románia az 1989-es forradalom után a piaci kapitalizmus útján indult el, ahol alapértelmezés szerint a gazdasági folyamatokat – hatósági reguláció és felügyelet mellett – a piac irányítja, a gazdasági döntéseket elsősorban utilitarista, hatékonyságelvű, profitszemléletű szempontok határozzák meg (Csata, 2019). Románián belül a bukaresti régió súlya folyamatosan nő, ezzel párhuzamosan Erdély relatív gazdasági teljesítményében enyhébb növekedés figyelhető meg, de a régiók közül így is Erdély járul hozzá legnagyobb mértékben a román GDP-hez.

A fenntartható növekedéshez párbeszédre és együttműködésre van szükség. Az erdélyi beruházások még sikeresebbek lehetnek, ha az ágazati együttműködés megvalósul, és a vállalkozók közti interakció is erősödik. Fontos, hogy újabb beruházások jöjjenek létre, az önkormányzatok segítsék a vállalkozásokat, bővüljön az infrastruktúra, ezáltal nagyobb külföldi tőke áramoljon Erdélybe.

Az utóbbi években Erdély, ezen belül Székelyföld térségében tapasztalható regionális, turisztikai, gazdasági folyamatok vizsgálata viszonylag széles körben foglalkoztatta a kutatókat. Ha a romániai régiókat figyeljük, kiderül, hogy Bukarest és az erdélyi régió a két legerősebb gazdasági húzóerő. Székelyföld jelenlegi gazdasági szerkezete és fejlettségi szintje történelmileg hosszú idő folyamán alakult ki. Ez a struktúra több változáson

esett át az elmúlt időszakokban, amely a kis- és közepes vállalkozások javára történt.

Székelyföldön a legtöbben a szolgáltatóiparban dolgoznak. A magánszektor dinamikusabb növekedést mutat az elmúlt időszakban az állami szektorhoz viszonyítva. A három székelyföldi megye a kevésbé fejlett megyék közé sorolható, ugyanakkor a gazdaságra kedvezően hat, hogy fő közlekedési és vonalas infrastrukturális hálózatai átszövik a Székelyföldet. A Marosvásárhely, Szováta, Székelyudvarhely, Szentegyháza és Csíkszereda közlekedési és ipari tengely, a Borszék, Maroshévíz, Szentegyháza és Csíkszereda közlekedési és ipari tengely a Borszék, Maroshévíz, Csíkszereda, Tusnádfürdő és Sepsiszentgyörgy főkapcsolati tengellyel együtt az országos térszerkezeti és gazdasági régió részét képezi (Vifkori, 1999). Maros megye és Marosvásárhely mint kereskedelmi és ipari csomópont a régió legdinamikusabb fejlődő része, így kedvező lehetőségeket kínál a tőkebefektetésekre és a munkahelyek teremtésére. Hargita és Kovászna megyében a mezőgazdaság és a szövetkezetben való gondolkodás erősödött, emellett az elmúlt években a turizmus is fejlődött.

A tanulmány aktualitását a Székely Nemzeti Tanács által a nemzeti régiók védelmében indított polgári kezdeményezés adja,¹ amely kiegészíti a FÜEN² és az RMDSZ³ által indított Minority SafePack⁴ európai kisebbségvédelmi kezdeményezését, amelyet 2020 februárjában mutattak be a Európai Bizottságnak, és 2020. október 15-én volt a nyilvános meghallgatása az Európai Parlamentben. Ezen kezdeményezések a Trianon-centenárium évében kiemelten fontosak, hiszen a kisebbségi lét okozta nehézségek ellenére Székelyföld próbálja fenntartani az életszínvonalát, azt folyamatosan javítani, hogy vonzó, fejlődő régióvá váljon.

ERDÉLY

Erdély a földrajzi értelemben vett Közép- és Kelet-Európa között elhelyezkedő, alapvetően közép-európai jellegű táj, sőt kelet felé

az utolsó igazán ilyen jellegű földrajzi egység. A földrajzi Erdély ugyanakkor egyfajta kapcsolatot is jelent a kelet-európai tábla felé (Hajdú, 2001).

A jelenkori Erdély elnevezés alatt többnyire Románia egész nyugati részét értjük, de nem mint egységes tartományt, hanem csak mint 16 megye összességét. Ez a terület magában foglalja Belső-Erdélyt, a Partiumot és a Bánság keleti nagyobb részét, amelyeket Külső-Erdélyként is emlegetnek.

Népessége 6,78 millió fő, ha az elmúlt évtizedekben végzett népszámlálások adatait összevetjük, láthatjuk, hogy csökkenés tapasztalható. Etnikai összetétele: román etnikum 74,8%, magyar etnikum 19%, roma etnikum 4,2%, német etnikum 0,5%, illetve egyéb etnikum 1,5%. Felekezetek tekintetében az ortodox vallásúak 69,8%-ot, a római katolikus vallásúak 9,9%-ot, a reformátusok 9,4%-ot, a pünkösdisták 3,6%-ot, a görög katolikusok 2,2%-ot, illetve egyéb 4,8%-ot tesznek ki. Városainak megoszlása szempontjából vizsgálva a területet, kilenc város 100 000 ezer főnél több lakosú, hét város 50 ezer és 100 ezer közötti lakost számlál, 11 város 30 ezer és 50 ezer lakosú, a többiben 30 ezer lakosnál kevesebben élnek.

SZÉKELYFÖLD

Székelyföld alatt az Erdély területén található, történelmi székely székek területét kell érteni. A történelmi Székelyföldhöz tartozott a mai Kovászna (Háromszék) és Hargita megye (Csíkszék, Udvarhelyszék), Maros megye egy része (Marosszék), valamint a Fehér és Kolozs megyék kisebb darabjai (Aranyosszék). Aranyosszék a többi székkal területileg nem függött össze. A mai értelemben vett Székelyföld nem tartalmazza Aranyosszéket, de magában foglalja Maroshévizet és környékét, illetve az egykori enklávé, a Felső-Fehér vármegye peselneki járását. A mai értelemben vett Székelyföld Hargita, Kovászna és Maros, illetve kis részben Bákó, Brassó és Neamț megye terü-

tén fekszik. A történelmi Székelyföldhöz tartozó Aranyosszék Kolozs és Fehér megye területén található.

A mai értelemben vett Székelyföldön 18 város – melyből hét municípium (törvényhatósági jogú város) – és 134 község van, illetve ezek településrészei. Területe 12 000 km², népessége 810 367 fő. A lakosság etnikai összetétele a következő: 581 159 fő (71,72%) magyar, 183 511 fő (22,65%) román, 32 809 (4,04%) roma és 12 888 (1,59%) egyéb nemzetiségű. Ebből a városi lakosság 388 041 fő (47,74%), a falun élők 422 326 fő (52,26%).⁵

GAZDASÁG

A 2019. év perspektívájából nagyobb aránytalanságok jellemzik a romániai gazdaságot, mint a 2008–2009-es válság idején. 2018-ban a gazdasági növekedés lassulásával párhuzamosan a munkapiaci folyamatok az előző évekhez viszonyítva kevésbé kedvezően alakultak Erdélyben. Bukarest súlya lényegesen csökkent, 2008-ban ugyanis még a Bukarestben bejegyzett vállalatok állították elő a romániai cégek árbevételének 63 százalékát, ami 2016-ra 37,5 százalékra csökkent.⁶

A cégbíróság adatai szerint 2018-ban a Romániában bejegyzett cégek összforgalma 1517 milliárd lejre rúgott, amiből 637,14 milliárdot bukaresti vállalatok termeltek meg, az erdélyi székhelyű cégek részesedése 424,76 milliárd lej volt. Ezt az adatot viszont némiképp árnyalja, hogy sok az olyan nagyvállalat, amelynek csupán a székhelye van a fővárosban, tevékenységük azonban máshol folyik.

Ha a régiókat figyeljük, kiderül, hogy Bukarest és az erdélyi régió a két legerősebb gazdasági húzóerő. Erdélyben 2018-ban összesen 186 173 vállalkozás működött, ami ezer lakosra vetítve az országos átlaghoz közelít, 27,4 ezrelékes vállalkozássűrűséget eredményez. Az erdélyi cégek teljes üzleti forgalma 427 710 milliárd lej volt, ami egy lakosra vetítve mintegy 63 ezer lejt jelent. A vállalkozói aktivitás tekinte-

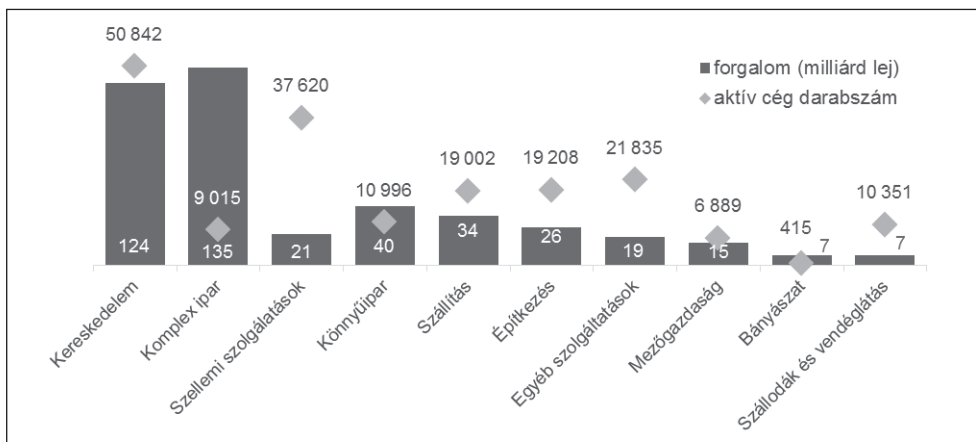
tében az észak-erdélyi és partiumi régiók elmaradnak ettől 21,8, illetve 25,8-as cégsűrűséggel, valamint 39 205, illetve 50 536 lejes egy főre eső forgalommal. Ezekben a régiókban is az alsó-közepes, illetve a kisebb forgalmú cégek fordulnak elő az átlaghoz képest nagyobb arányban. A Bánságban és a dél-erdélyi régióban a cégek aránya igazodik a lakosságarányokhoz. Egy főre jutó forgalmuk meghaladja az erdélyi átlagot, mindkét régióban 70 000 lej felett teljesítenek. A nagyobb forgalomsűrűség annak is köszönhető, hogy a legtöbb nagyobb méretű céget e két régióban találjuk (az 515-ből 280-at). A cégek sűrűségének átlagát tekintve kiemelkedő a közép-erdélyi régió (35,8), és ebben a régióban a legnagyobb az egy lakosra jutó üzleti forgalom is (76 536 lej). Közép-Erdélyben Kolozs megyének köszönhetően átlag feletti arányban találunk kis forgalmú mikrovállalkozásokat és nagyvállalatokat egyaránt (Csata–Csata, 2019).

Az erdélyi megyék közül a legtöbb céget Kolozs (31 249), Temes (23 168) és Brassó (18 934) megyékben jegyezték be. A cégsűrűség tekintetében szintén Kolozs megye emelkedik ki (45 cég jut 1000 lakosra), majd ettől jelentősen lemaradva Brassó (34), Temes (34) és Bihar (30) megyék következnek. A másik véglet Krassó-Szörény

(14), Kovászna (19) és Hunyad (20) megyék, ahol kevesebb mint 20 cég jut 1000 lakosra. A statisztikákból kitűnik, hogy az alkalmazásban állók száma Erdélyben 2019 júliusában 2012,5 ezer főt tett ki, mely az előző év azonos időszakához képest 1,1%-os, 21,2 ezer főnyi emelkedést jelent. Erdélyben 2019 júliusában 2840 lej volt az egy főre eső nettó átlagkereset. Előző év júliusához képest továbbra is jelentős, 13,3%-os (333 lejes) az emelkedés, amely a szektorok közül a legmagasabb az ipar, építőipar területén (16,6%). Székelyföldön 2505 lej (16,6%-os növekedés), Partiumban 2530 lej (13,9%-os), Közép-Erdélyben 3277 lej (14,9%-os) volt júliusban a nettó átlagkereset (és az éves növekedés). A regisztrált munkanélküliek száma 2019 júliusában 68,1 ezer főt tett ki Erdélyben, egy év alatt 10,4%-kal csökkent az álláskeresők száma (Kapitány, 2019).

Ha Erdély ipari tevékenységét vizsgáljuk, folyamatos növekedés figyelhető meg. 2018-ban közel 25 ezer ipari vállalatról beszélhetünk, amelyek üzleti forgalma a 212 milliárd lejt is meghaladta (Csíki, 2020). Erdélyen belül a legtöbb ipari vállalat Dél-Erdélyben található, 2018-ban 6 ezer aktív ipari cég működött ebben a régióban. Ebből 384 ipari cég üzleti forgalma haladta meg a

1. ábra: Az erdélyi aktív cégek megoszlása tevékenységcsoportok szerint, 2018

Forrás: <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/cegaktivitas-romaniaban-es-erdelyben/42>

10 millió lejt. Dél-Erdély legerősebb ágazata a gépek és gépi berendezések gyártása, ezt kevésbé lemaradva követi a közúti járművek gyártása. A harmadik iparág, az élelmiszer-gyártás az előző kettőtől jelentősen lemaradt, üzleti forgalma a közúti jármű-gyártás üzleti forgalmának csupán harmadát teszi ki. Közép-Erdélyben szintén viszonylag sok ipari vállalat tevékenykedik, 2018-ban 5,5 ezer aktív ipari cég volt a régióban. Ezek közül 251 ipari vállalatnak sikerült elérnie a 10 millió lejes üzleti forgalmat a vizsgált évben. A régióban az energetikaszektor kiemelkedő a többi iparághoz képest. A Bánságban 2018-ban 4,6 ezer ipari vállalat volt, ebből 299 érte el a 10 millió lejes üzleti forgalmat. A régióban a közúti járművek gyártásához köthető vállalatok generálják a legtöbb ipari forgalmat, a második helyen álló iparág a gumi- és műanyag termékek gyártása. A Partiumban 2018-ban 4,2 ezer ipari vállalatot számláltak, és ebből 203 ipari vállalatnak volt 10 millió lejt meghaladó üzleti forgalma. A régióban a legtöbb üzleti forgalmat a számítógépek, elektronikai és optikai eszközök gyártása adja, de az élelmiszer-gyártás, a fémalapanyag gyártása, valamint a gumi- és műanyag termékek előállítása szintén jelentős ágazatoknak tekinthetők. Észak-Erdélyben már kevesebb az ipari vállalat, 2018-ban 2,6 ezer volt, és

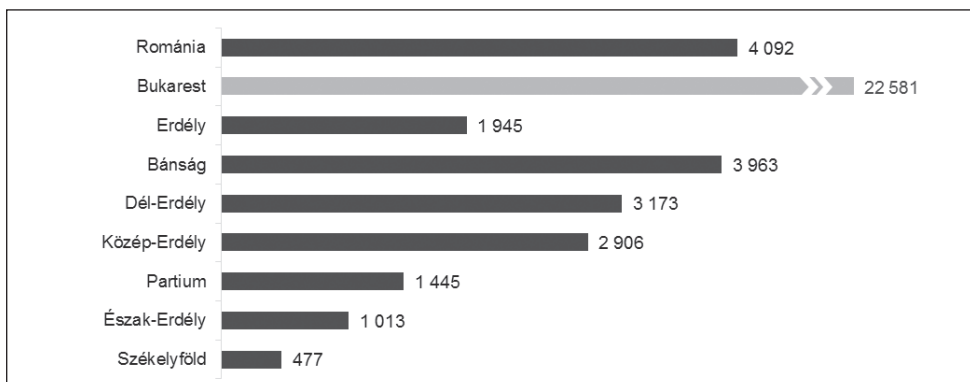
ebből csak 138 érte el a 10 millió lejes üzleti forgalmat. A régióban a bútorgyártás generálja a legnagyobb üzleti forgalmat az ipari ágazatok közül, de ezt nagyon szorosan követi a villamos berendezések gyártása (Csíki, 2020).

Az erdélyi régiók közül a legnagyobb működőtőke-állománnyal (FDI) Bánság rendelkezik, 2018-ban összesen 5,5 milliárd euró értékkel. A Bánságon belül Temes és Arad megyében kiemelkedően magas. A dél-erdélyi régióban Brassó megye rendelkezik jelentős vonzerővel az FDI-t illetően. Közép-Erdély megyéi, Kolozs és Maros megye szintén jelentős FDI-állománnyal rendelkeznek, hiszen számos külföldi érdekeltségű nagyvállalat van jelen a területen. Észak-Erdély és Partium esetében a másik három régióhoz képest a külföldi tőke állománya nagyon alacsony.

SZÉKELYFÖLD GAZDASÁGA

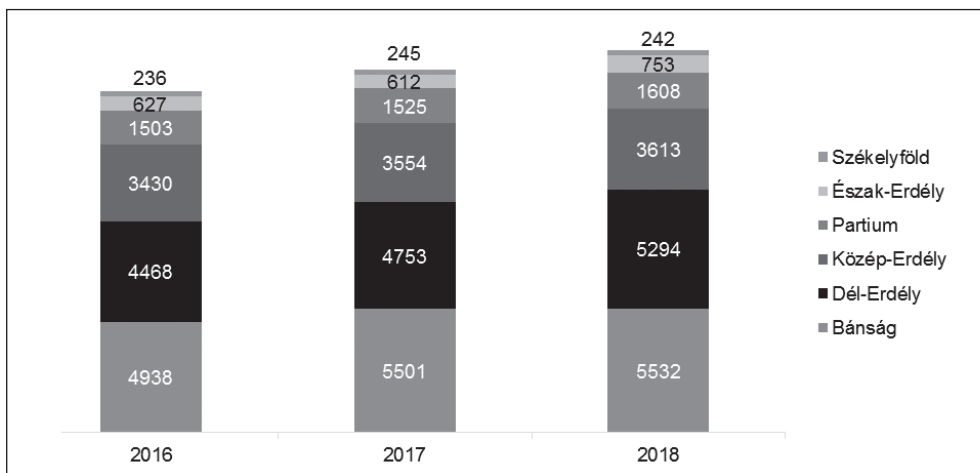
A székelyföldi régió mutatói a legalacsonyabbak, a termelékenység tekintve országos viszonylatban a vállalkozói aktivitás és a cégek üzleti forgalma egyaránt jelentősen elmarad az erdélyi átlagtól. Az 100 millió lej feletti forgalmat bonyolító 515 erdélyi cég közül csupán 20 székelyföldi. A világválság óta Székelyföld lassabb ütemben fejlődött,

2. ábra: Az egy lakosra eső FDI-állomány Romániában, Bukarestben, Erdélyben és régióiban (2018, euró/fő)

Forrás: Erdelystat.ro

3. ábra: Az FDI-állomány Erdély régióiban (2016–2018) (kumuált érték, M euró)

Forrás: Erdelystat.ro

35-36%-os növekedést tudtak generálni, amely teljesítmény, összehasonlítva a többi megyével, elenyésző (Temes megye 147%, Maros megye 143%, Fehér megye 153%) (Csata–Csata, 2019).

A Székelyföld jelenlegi gazdasági szerkezete és fejlettségi szintje történelmileg hosszú idő folyamán alakult ki. Ez a szerkezet az elmúlt évtizedben jól megkülönböztethető változásokon ment keresztül, melyeket többnyire a piaci viszonyokra áttérni igyekvő gazdaság válságfolyamatainak köszönheti, ami az országosnál is nehezebb helyzetbe hozta a Székelyföld lakosságát. A régió ipara a többi erdélyi régióhoz képest kevésbé fejlett. Székelyföldön elsősorban a könnyűipar, azon belül is az ital- és az élelmiszeripar generálja a legnagyobb üzleti forgalmat. A bútorgyártás Székelyföldön szintén jelentős ágazatnak számít. 2018-ban 1,9 ezer ipari vállalat működött a régióban (ebből csak 93 generált 10 millió lejnél nagyobb forgalmat). Székelyföldön nagyobb volumenű, külföldi érdekltségű vállalat nem található.

A térségben a mezőgazdaság a legjelentősebb gazdasági tényező. Ennek ellenére a mezőgazdaság napjainkra végérvényesen elvesztette az esélyét arra, hogy „húzóágazattá”

váljon. A mezőgazdasági termelés szempontjából a három megye természeti adottságai – domborzati viszonyai, talaj- és vízbázisszerkezete – kedvezőtlenebbek az országos átlagnál (Vofkori, 1999). Kevés a gazdaságosan megművelhető szántó (23,5%), viszont magas az erdőművelés aránya. A legfontosabb termesztett növények a burgonya, búza, kukorica, rozs, árpa, cukorrépa. A mezőgazdaság másik meghatározó tevékenysége az állattenyésztés. Bár az állatállomány jelentősen csökkent az utóbbi években, továbbra is a sertés, a vágómarha, valamint a vágóbaromfi tenyésztése jellemző.

A nyersanyagok közül jelentős a kőszén (Parajd), vasérc (Lővéte), földgáz (Maros megyében), ezenkívül előfordul még szén (Borszék, Barót), réz (Balánbánya), andezit, dolomit, uránérc (Gyergyótlgyes), kaolinit (Hargita-fürdő). Jelentős ásványkincsnek minősülnek a különféle ásványi sókban gazdag borvizek, melyek a turizmusban fontos szerepet játszanak. Székelyföld területének jelentős részét erdő borítja, ezért a fakitermelés és -feldolgozás (fűrészáru, bútorgyártás) az egyik legfontosabb iparág. A rendszerváltás előtt a térség fejlett nehéziparral és bányáiparral rendelkezett, ám ezeket mára többnyire bezárták. Jelen-

leg Marosvásárhelyen működik Románia legnagyobb műtrágyagyártó vállalata. Emellett Marosvásárhelyen a gyógyszeripar is jelentős. A kétezres évek elején a könnyűipar (textilipar és autóipar) területén működő vállalatok vetették meg a lábukat Hargita és Kovászna megyében. A többnyire német tőkével rendelkező kisvállalatok foglalkoztatják a legtöbb embert a térségben.

Székelyföld fő exporttermékei a fa- és fűrészáru, a mezőgazdasági termékek, élő állatok, illetve a két utóbbi feldolgozásából gyártott élelmiszeripari termékek (Gordon tejtermékek, Góbé élelmiszeripari termékek, Keresztúri, Szépvízi és a Kézdi tejfeldolgozó termékei stb.). Utóbbi hatékonyságának értékesítésére, székelyföldi kezdeményezések nyomán létrejöttek a Székelyföldi termék és a Székely termék védjegyek, melyek a minőségi székelyföldi és székely termékek kereskedelmét segítik elő Székelyföldön, Romániában, illetve az Európai Unió országában. 2019-ben „150 termelő közel 1500 terméke rendelkezik a védjeggyel, amely a kisgazdáknak és családjaiknak biztosít tisztes megélhetést, és a fiatalok számára is lehetőséget kínál az itthoni vállalkozásra” (Maszol, 2019).

Székelyföld számos olyan értéket mondhat magáénak, melyek miatt messze földről felkeresik a térséget. Rengeteg természeti, kulturális látnivalója között nemzetközi viszonylatban is különleges épített öröksége (kastélyok, kúriák), múzeumok és galériák, emlékművek sokasága található itt. Természeti látnivalói közül felejthetetlen élményt nyújt a Békás-szoros, a Gyilkos-tó, a Szent Anna-tó, a Medve-tó. Ugyanakkor Székelyföld bor- és gyógyvizei, mofettái, sós vizei és parajdi sóbarlangja számottevően emelik Székelyföld turisztikai vonzerejét, emellett számos, évenként megrendezett művészeti fesztiválnak, néprajzi, turisztikai és sporteseménynek ad otthont.

Székelyföldön a 2018–2019-es téli szezonban 139 415 turistaérkezést és 366 393 vendégéjszakát regisztráltak. Az előző év azonos időszakához viszonyítva ez 13,7%-os

növekedést jelent a turisták és 10%-os növekedést a vendégéjszakák számában. Különösen Hargita megye mutatott jelentős növekedést ebben az időszakban (16,5% és 14,9%) (Deák, 2019). Növekvő tendenciát mutat a székelyföldi szálláshelyek kapacitási kihasználtsága is, 2019. május–októberi időszakban a Székelyföldön a nyári szezonban 227 741 turistaérkezést (amiből 85 402 Kovászna és 142 339 Hargita megyében) és 743 921 vendégéjszakát (421 643 Kovászna és 322 278 Hargita megyében) regisztráltak. Az előző év azonos időszakához viszonyítva ez 10,2%-os növekedést jelent a turisták számában, és 9,9%-os növekedést a vendégéjszakák számában. Különösen Kovászna megye mutatott jelentős emelkedést ebben az időszakban (16,8% és 13,1%). Ezzel Székelyföld a teljes erdélyi turistaérkezések 6,4%-át és a vendégéjszakák 9,6%-át adta, ami enyhe növekedést jelent az előző évekhez mérve. Növekvő tendenciát mutat a székelyföldi szálláshelyek kapacitási kihasználtsága is az előző időszakkal viszonyítva. Ez az érték a 2019-es nyári szezonban 39%, míg egy évvel korábban 34,7% volt. A mutató Kovászna megyében kimagasló, 57,1%-os értéket mutat, amivel országos szinten is az első helyen áll (Deák, 2020).

A Székelyföldön (Hargita és Kovászna megyékben), az alkalmazásban állók létszáma 0,6–0,8%-kal emelkedett, 2019 júliusában 122,7 ezer főt számlált. Székelyföldön az egy főre eső átlagkeresetek 88,1%-át tették ki az erdélyi átlagnak 2019 júliusában. Az elmúlt években a két székely megyében az erdélyi átlaghoz való konvergencia figyelhető meg, ugyanis 2016 júliusában még 80%-ot tett ki az itteni keresetek aránya Erdélyhez képest. 2019 júliusában Kovászna és Hargita megyékben átlagosan 2505 lejt vihettek haza a kereseti statisztikában számba vett alkalmazottak, ami 339 lejjel maradt el az erdélyi átlagtól. Azonban három évvel korábban még 1513 lejt kerestek a székelyföldiek, így három év alatt csaknem 1000 lejjel nőttek a nettó átlagkeresetek. A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás ágazatban

Székelyföldön alig alacsonyabbak a nettó átlagkereset, mint Erdély egészében, azonban az ipari, építőipari ágazat keresetei jobban lemaradtak, az erdélyi átlag 82,4%-át teszik ki (Kapitány, 2019).

VÍZIOK

A második világháborút követően Olaszország legszegényebb régiója Dél-Tirol volt, jelenleg pedig a második legnagyobb nettó befizető a tartományok sorában. A turizmus a húzóágazat, de a régió fenntartásában a mezőgazdaság is lényeges szerepet tölt be. Nagyon hamar felismerték, hogy a vidékfejlesztés kitörési pont lehet, és kiemelten kell kezelni, nagy hangsúlyt fektetve a szövetkezeti gondolkodásra. A szövetkezetek kérdése érzékeny terület a kommunista rendszer miatt, viszont a legoptimálisabb lehetőség a gazdák és gazdaságaik számára. Dél-Tirolban sikerült olyan térséget kialakítani, ahol kellemesek az életkörülmények, megfelelő az életszínvonal és az infrastruktúra, amely tényezők az embereket helyben maradásra ösztönzi. Székelyföld számára a dél-tiroli gazdasági modell példaértékű lehet, mert a hasonló természeti adottságú autonóm régió a hatvanas-hetvenes években felismerte, hogy a hegyvidéki mezőgazdaság, állattartás egymagában nem nyújt gyarapodásra lehetőséget a közösség számára, ezért innovatív módon fordultak a turizmus felé, állami és uniós forrásból fejlesztették az infrastruktúrát, és ma Európa egyik leggazdagabb vidéke lett.

A régió fejlődéséhez elengedhetetlen a források egyszerű elérhetősége és lehívhatósága. Ennek érdekében a Székely Nemzeti Tanács 2011-ben a nemzeti régiók védelmében, a régiók egyenlőségéért polgári kezdeményezést indított. A kezdeményezésnek hármas célja van: egyrészt az Unió kohéziós politikája fontos szerepet tölthet be a fentiekben megfogalmazottak valóra váltásában, és a régiók közti egyenlőség szavatolásának fontos eszköze lehet a nemzeti régiók tekintetében is, ha ezt egy külön jogszabály szava-

tolja, másrészt minimális elvárásként fogalmazható meg, hogy maga az Unió kohéziós politikája ne sértse az EU általános jogelveit, céljait, Európa kulturális sokszínűségét a nemzeti régiók nem megfelelő kezelésével. Ezeken túlmenően a nemzeti/etnikai kisebbségi régiók társadalmi, területi kohéziójában rejlő addicionális gazdasági potenciál megfelelő kohéziós politika mellett felszabadítható és gazdasági erőforrássá változtatható az adott régiók hasznán túl a tagállamok és az Unió egészének javára. Az Unióban több olyan nemzeti régió van, amely széles körű jogalkotói hatáskörrel rendelkezik. Ezek önállóságuk révén képesek sajátosságait gazdasági erőforrássá tenni. Ha egy nemzeti régió képes az önszerveződés képességének, a saját kultúrába gyökerező munkaerőcsnek, a regionális hagyományoknak köszönhetően magasabb életszínvonalat kialakítani, akkor azt a regionális kultúra részeként kell kezelni, semmiképpen nem szabad korlátozó intézkedéseket hozni, vagy többletadókat kiroáni rájuk. Ez aláásná az Uniónak azt az addicionális növekedési potenciálját, amelyeknek épp ezek a régiók a forrásai. Tekintettel kell lenni arra, hogy számos ilyen, EU-tagállamban létező, széles körű öngazgatási joggal felruházott régió fejlődési eredménye mutatja, hogy az államon belüli autonómia az adott népcsoport fejlődésén túl gazdasági, kulturális többletet nyújtott az adott tagállamnak és az EU egészének is. A nemzeti/etnikai régiók általános, európai uniós meghatározása és jogi, intézményi kerete olyan addicionális előnyt kínál az EU egésze számára, mely más módon ma nem biztosított.⁷

A kohéziós politika segítséget nyújt ahhoz, hogy a regionális gazdaságok kiléphessenek a világpiacra, szerepet vállalhassanak a kulcsfontosságú globális hálózatokban és klaszterekben, és a globális kihívások és lehetőségek küszöbén számba vehessék erősségeiket és gyenge pontjaikat. Hozzájárul a régió megszilárdításához, javítja a versenyképességet, új munkahelyeket teremt, ezáltal megfelelhet a globalizáció által jelentett

új kihívásoknak, a modernizálódásnak (Európai Bizottság, 2007).

Az infrastruktúra fejlesztése elengedhetetlen a régió fejlesztése szempontjából. A legfontosabbak: közlekedés, tömegközlekedés, szálláshelyek, vendéglátóhelyek, köztisztaság, személyi biztonság, rendvédelem, adózás, ingatlan-ügyintézés stb. Az infrastruktúra az alapja minden gazdasági tevékenységnek (Tózsza, 2014). A fúziók, hálózatok korát éljük, tudományokban, infrastruktúrában, gasztronómiában. De a fúziós korszak előnyeit csak akkor élvezhetjük, ha megismerjük a saját közösségünk és környezetünk hálózati térképét, és elősegítjük az alkotótevékenységek találkozását (Csizmadia, 2016). Az infrastrukturális fejlesztés akkor lesz sikeres, ha a hálózatokat fejleszti, azok lesznek a sikeres régiók, amelyek a legnagyobb fokú összekapcsoltsággal bírnak.

A Vidombákra tervezett és a következő években megnyíló repülőtér, a Kovászna és Maros megyét átszelő autópálya, új terelőutak és gyorsforgalmi utak kialakítása mind a gazdaság fejlődését irányozzák elő. Várhatóan nagyobb tökevonzási potenciállal rendelkezik majd a régió, új beruházások jöhetnek létre. A turizmus katalizátorszerepet játszik, ha az ideérkező turisták kedvező benyomásokkal távoznak a településekről, annak külső imázsát hatékonyan növelhetik. Hiszen az elégedett turisták a lehető leghatékonyabb kommunikációs eszközök a település mint termék iránti bizalom erősítésében. A személyes információ a leghitelesebb a döntéshozatalban, minden szempontnál meggyőzőbb a személyes ajánlás. Ezért a marketingtevékenység tervezése során számításba kell venni a vendéglátó és szállásadó szolgáltatások minőségét a településünkön. Alapvető követelmény az önkormányzati településmarketing-tevékenységgel szemben, hogy turista, látogató lehetőleg ne szerezzen kedvezőtlen benyomásokat rossz minőségű helyi szolgáltatások igénybevétele során (Tózsza, 2014). Székelyföldön a három megyének is szorosan együtt kell működnie a jövőben a jó

minőségű szolgáltatások nyújtásában, széles hálózatot építve, ahol a szolgáltatók egymás szolgáltatásait ajánlják, így a turisták több napot is eltölthetnek a régióban. Fontos, hogy a települések is beszálljanak, stratégiákat dolgozzanak ki, eladhatóvá téve a településeket, mellyel gazdasági emelkedést érhetnek el.

A régiókat eladhatóvá kell tenni. „Ez azt jelenti, hogy a potenciális vevők (elsősorban a saját lakosság, másodsorban a működőtőke-befektetők, harmadsorban a gyógyulni és szórakozni vágyó turisták) elhiszik, hogy amit a helyi vagy térségi hatóság a hely arculati képében állít, kommunikál, nevezetesen, hogy az illető helyen érdemes lakni, befektetni, szórakozni és gyógyulni – igaz. Ennek megfelelően a sikeres hely (település vagy térség) értékesítésének eredménye a hely népességmegtartó képessége, a munkahelyteremtő beruházás és az odautazó, szórakozni, pihenni és gyógyulni vágyó turisták nagy száma. Ennek fényében könnyen belátható, hogy az önkormányzatok egyik legfontosabb, legkomplexebb tevékenysége a településmarketing – kellene hogy legyen” (Tózsza, 2013). A közösségben való gondolkodást kell erősíteni, új termelői szövetkezeteket létrehozni, a helyi termékek minőségét és fogyasztását növelni.

A gazdasági jólét elengedhetetlen kulcseleme a fiatalok oktatása, továbbképzése, a hagyományos mesterségekre nevelés és a vállalkozói ökoszisztémák támogatása. Az ipari parkok és inkubátorházak mellett a startupkultúra is hozzájárul a gazdasági fejlődéshez és a társadalmi előrehaladáshoz. „A startupok teljesen új vállalati kultúrát honosítanak meg, és szeretnék, ha minél több közösség, munkahely, vállalkozás törekedne arra, hogy átláthatóan, korrupciómentesen, tudás- és teljesítményalapon működjön. A startupok azok, amelyek összeköthetik a kezdő vállalkozókat vagy a pályakezdőket a kreativitásra és innovációra épülő világgal. A startupvállalkozások terjedése fel fog gyorsulni a következő években” (Csizmadia, 2016).

A helyi mezőgazdaság szempontjából elengedhetetlen a szövetkezetben való gondolkodás. A szövetkezet célja, hogy a termékeket egységesen értékesítik. A gazdáknak nem maguknak kell foglalkozniuk az értékesítéssel, marketinggel, reklámozással, esetleg a vásárokon-kiállításokon való részvétellel, hanem ezt a szövetkezet alkalmazottjai végzik, ezáltal a gazdáknak biztos piacuk lesz, teljes mértékben oda tudnak figyelni a minőségi termékek előállítására.

ÖSSZEGZÉS

Erdély komoly gazdasági húzóerővel rendelkezik Romániában. A kétezres évektől kezdődően több külföldi tőkéjű vállalat telepedett meg, a térség az elmúlt tíz évben gazdasági szempontból jelentősen fejlődött, mely továbbra is folyamatos növekedést jelent. Noha a 2008-as gazdasági válság Erdélyben is éreztette hatását, sikerült ebből kilábalnia és egy dinamikus gazdaságot kiépíteni. Jelentős Erdélyben a kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás szektorának részesedése. 2018-ban az építőipar foglalkoztatta a dolgozók 7,8%-át. A közigazgatás és közszolgáltatások területén (humán egészségügy, szociális ellátás, oktatás) az erdélyi foglalkoztatottak 13,8%-a dolgozott.

A pozitív gazdasági mutatók ellenére, Székelyföld régiója elmarad Erdély többi régiójától. A többnyire magyarok lakta régió lassabb ütemben tudott fejlődni, de egy folyamatos felfelé ívelő tendenciát mutat. Nőtt a foglalkoztatottak száma, és a bérek is megemelkedtek. A nehézipar kivonulása miatt Székelyföld elsősorban a mezőgazdaságra és az erdőgazdálkodásra hagyatkozott. A régió ipara a többi erdélyi régióhoz képest kevésbé fejlett. Székelyföldön inkább a könnyűipar generálja a legnagyobb üzleti forgalmat. Emellett egyre nagyobb teret hódít a turizmus is, folyamatosan emelkedik az ideérkező turisták és az itt eltöltött vendégszakai száma. Erre a régiónak fel kell készülnie, bővíteni kell az infrastruktúrát,

jól összehangolt stratégiával minőségi szolgáltatásokat nyújtani. Fontos a hálózatokban való gondolkodás, hiszen csak így lesz eredményes az infrastrukturális fejlesztés. A modern vállalkozások is fontos szerepet játszanak a régió gazdaságának élénkítésében. Ezeket támogatni kell, új forrásokat bevonni, hiszen hozzájárulnak a társadalom előrehaladásához.

A közösségben való gondolkodást kell erősíteni, új termelői szövetkezeteket kell létrehozni, a helyi termékek minőségét és fogyasztását kell növelni.

A tőke azokba a régiókba áramlik, ahol megfelelő a közbiztonság, rendezettek a települések, kiépített az infrastruktúra, erős az innovációra való hajlam. Ezekre kell nagy hangsúlyt fektetni, régiómarketing-stratégiával fejleszteni, hiszen a régió fő vevője a beruházó. Ebben nagy szerepet játszik a digitalizáció, közvetlen személyes kapcsolatok, a szakmai hozzáértés. Az értéket teremtő lakosságért, turistákért és beruházókért, vállalkozásokért folyamatos verseny folyik, ez a verseny teszi népszerűbbé a településeket és a régiókat. A régió fogyasztói között erős kapcsolatot kell kiépíteni, és elengedhetetlen, hogy a helyi lakossággal megismertessük a régiót. Szükséges a megismerés, ahhoz, hogy megkedveljék, megszeressék a régiót, és védjék meg az értékeit. Mindez csak a helyi lakosság aktív részvételével sikerülhet (Tózsá, 2014). „Fontos, hogy amikor a települési értékeket megismertetjük a helyi lakossággal, ne csak a pozitív értékeket, az erősségeket, hanem a SWOT analízissel minősített többi tényezőket, a veszélyeket és gyengeségeket is megismertessük velük, különben nem fogják tudni, hogy mit, miért kell védeniük? Ne csak a természeti értékeket, hanem a társadalmi értékeket, a helyi hagyományokat is ismerniük kell a település megvásárlása (megszeretése, megvédése) előtt” (Tózsá, 2014). Összehangolt, átgondolt gazdasági stratégiával van lehetőség a fejlődésre, és pár éven belül Székelyföld is felzárkózhat Erdély többi térségéhez.

JEGYZETEK

- ¹ A Székely Nemzeti Tanács kezdeményezése az Európai Unióban élő, szülőföldjükön őshonos, számbeli kisebbségben élő népek és népcsoportok jogaira vonatkozik, különös tekintettel az önrendelkezés jogára. 2020 május 7-én járt le a polgári kezdeményezés határideje. Összegyűlt az egymillió aláírás, az országos kvóta nem teljesült. 2020. május 20-án az Európai Bizottság a Covid-19-fertőzésre hivatkozva hat hónappal meghosszabbította a határidőt.
- ² Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója.
- ³ Romániai Magyar Demokrata Szövetség.
- ⁴ Célja, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségvédelem bizonyos területei az európai uniós jog részei legyenek.
- ⁵ Populația stabilă pe sexe, după etnie – categorii de localități, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe (Román Statisztikai Hivatal, 2014-es adat).
- ⁶ Cégbíróság – oncr.ro.
- ⁷ <https://nemzetiregiok.eu/bovebb-tajekoztas/>.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csata Zsombor (2019a): *Etnicitás és gazdaság Erdélyben – előzmények és kutatási javaslatok*. <http://real.mtak.hu/41835/1/Csata%202015%20Gazdasag%20es%20etnicitas.pdf>.
- Csata Zsombor (2019b): Etnikai párhuzamosságok az erdélyi gazdaságban. *Regio*, 27. évf., 1. sz.
- Csata István – Csata Zsombor (2019): Cégek aktivitás Romániában és Erdélyben. *Erdelystat.ro*, <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/cegaktivitas-romaniaban-es-erdelyben/42>.
- Csiki Ottó (2020): Az ipari tevékenység Romániában és Erdélyben. *Erdelystat.ro*, <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/az-ipari-tevekenyseg-romaniaban-es-erdelyben/45>.

- Csizmadia Norbert (2016): Új vállalkozó forradalom. A startup-generáció. In: *Geopillanat. A 21. század megismerésének térképe*. L'Harmattan, Budapest.
- Deák Attila (2019): Tovább nőtt az erdélyi turizmus a téli idényben. *Erdelystat.ro*, <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/tovabb-nott-az-erdelyi-turizmus-a-nyari-idenyben/43>.
- Deák Attila (2020): Tovább nőtt az erdélyi turizmus a nyári idényben. *Erdelystat.ro*, <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/tovabb-nott-az-erdelyi-turizmus-a-nyari-idenyben/43>.
- Enyedi György (1995): Városverseny, várospolitikai, városmarketing. *Tér és Társadalom*, 9. évf., 1–2. sz.
- Európai Bizottság (2007): *Gyarapodó régiók, növekvő Európa. Negyedik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról*. Európai Bizottság, Luxembourg.
- Hajdú Zoltán (2001): *A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben*. Erdélyi Magyar Adatbank.
- Kapitány Balázs (2019): A foglalkoztatottság alig, a keresetek stabilan nőttek Erdélyben. *Erdelystat.ro*, <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/a-foglalkoztatottsag-alig-a-keresetek-stabilan-nttek-erdelyben/38>.
- Kolumbán Gábor (2004): A régiómarketing alkalmazása Székelyföld régiófejlesztésében. *Marketing & Menedzsment*, 38. évf., 6. sz.
- Maszol (2019): *Tízéves a Székely termék*. www.maszol.ro/index.php/gazdasag/117630-tiz-eves-a-szekely-termek.
- Nagy Benedek (2013): *A turisztikai helymarketing Székelyföldön*. Editura ISPMN, Kolozsvár.
- Tózsza István (2013): *Helyi identitástudat a településmarketingben*. *Turizmus Online*, http://turizmus-online.hu/cikk/helyi_identitastudat_a_telepulessmarketingben.
- Tózsza István (2014): A településmarketing elmélete. In: *Turizmus és településmarketing*. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz és Jövő kutatás Tanszék, Budapest, 129–157.
- Vofkori László (1999): A Székelyföld gazdasági-társadalmi körképe az ezredvégen. *Korunk*, 10. évf., 4. sz.